

Göteborgsdemonstrationer som visuell performance:

Ungdomsidentitetsformation som följd av deltagande i demonstrationerna vid EU-toppmötet juni 2001, samt i reaktion mot den tryckta mediebevakningen

Rudy Vigil

BI, Konstfack, lärare i nutida konst, konceptkonst, bild, projektarbete och utställningsgestaltning, Estetiska programmet, S:t Eriks gymnasium

*Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005.
Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/. © Författaren.*

Abstract

I undersökningen granskade jag hur de intervjuade demonstranterna ser på sina erfarenheter och hur dessa erfarenheter påverkade dem. Jag genomförde också en visuell analys av de stora dagstidningarnas mediebevakning under EU-toppmötet för att undersöka hur de unga demonstranterna och händelserna i Göteborg representerades. Dessutom granskade jag hur demonstranterna tolkade dessa visuella representationer.

Slutsatsen argumenterar för att identitetsförskjutningar skapades av gruppuppfattningen att man behandlats illa av de dominerande institutionerna, mest påtagligt representerade av polisen. Polisens och medias kategoriseringar skapade oförenligheter mellan de objektifierade identiteterna och de unga demonstranternas egna upplevelser och visuella tolkningar. Detta medförde en destabilisering av deras självbild och ledde till högre självreflexivitet. Till följd därav kunde ungdomarna omstrukturera och utöva, det som Manuel Castells kallar för, motståndsidentiteter och projektidentiteter.

Järntorget 16/6

1. Inledning

Under några få dagar i juni 2001 förvandlades Göteborg till en plats som har blivit symbol för ideologisk konfrontation. EU-toppmötet drabbades av ett komplex bestående av performance och interaktion, samt representation och interpretation. Deltagare var representanter från olika grupper: demonstranter, polis, media och åskådare, och, kanske till en mindre del p.g.a. deras

isolering, toppmötets politiker. Var och en bar på sin egen bild av det som inträffade. Konfrontationerna dem emellan slutade i att identiteter, uppfattningar och förståelse mellan grupperna förändrades och försköts, liksom varje grups och subgrupps självbilder och självinsikter.

Mitt syfte var att undersöka den visuella kulturen kring ungdomsmotståndet, vars innebörd jag menar ungdomarna själva skapar, både internt och för omvärlden. Med visuell kultur menar jag alla de visuella element som för en specifik grupp bidrar till att producera mening. I det här fallet har jag undersökt en del av de meningsskapande och meningsbärande visuella elementen hos ungdomar som deltog i demonstrationerna på EU-toppmötet i Göteborg.

Jag undersökte mediabevakningen av händelserna. I synnerhet granskade jag journalistiska fotografier och hur de kontextualiserades, för att visa hur det skapade och fortsätter att skapa en spegel för reflexivitet. Många ungdomar känner inte igen sig i de objektifierade mediebilderna, men tvingas välja att acceptera eller förkasta dem. Godkännandet respektive förkastandet påverkar identitetsarbete. Det är min avsikt att genom analys av mediabevakningen och ungdomsreflexiviteten, tillsammans med en semiologisk analys av min egen dokumentation av ungdomsmotståndets visuella kultur påvisa mekanismer bakom den politiska ungdomskonstruktionen och förändringar hos dem som deltog i händelserna 14–17 juni 2001.

2. Bakgrund

I en tidigare studie¹ har jag undersökt identitetskonstruktionsprocesser hos en grupp ungdomar. Under insamlingen av information till denna studie såg jag hur ungdomar konstruerade politiska identiteter för sig själva. Ett exempel var gatufesten på Götgatsbacken i Stockholm hösten 1999 då flera av de ungdomar som jag följde deltog. Ungdomarna spärrade av den annars mycket trafikerade men smala handelsgatan för att demonstrera emot biltrafiken som de ansåg kvävde innerstadsmiljön. De ville istället fira kontakten med varandra, människans rörelser i staden, och etablera en plats för sig själva i den offentliga miljön. Aktionen initierades och organiserades delvis av "Reclaim the City"(RTC)², tillsammans med andra decentraliserade nätverkorganisationer.

I denna typ av uppvisning, liksom på andra offentliga och mindre offentliga uppvisningar, visualiserar unga människor sina identiteter. De iscensätter dem och prövar dem. Identiteterna kan objektifieras av kamrater och andra, liksom av media, både mainstream som alternativa. Angående demonstrationer på EU-toppmöten, World Trade Organization (WTO), International Monetary Fund (IMF), osv., skriver Naomi Klein:

These protests – which are actually week-long marathons of intense education on global politics, late-night strategy sessions in six-way simultaneous translation, festivals of music and street theatre – are like stepping into a parallel universe. Overnight, the site is transformed into a kind of alternative global city where urgency replaces resignation, corporate logos need armed guards, people usurp cars, art is everywhere, strangers talk to each other, and the prospect of a radical change in political course does not seem like an odd and anachronistic idea but the most logical thought in the world.³

Götgatsbacken, demonstrationen den påföljande veckan, den alternativa Lucia i Stockholm samma år, och andra RTC aktionerna är alla lokala performativa beteende som tyder på formationen av politiserade identiteter.

Aktionerna har en gemensam egenskap: de uppvisar inte någon långvarig eller antagen enighet bland ungdomar, eller någon representation av en specifik ideologi. Istället uppvisar

1 Vigil, Rudy (2000): *Ungdomsidentitetskonstruktion och fotoinstallation*, BI, Konstfack.

2 RTC inspirerades av nätverket Reclaim the Streets, RTS, i England som använder sig utav direktaktioner.

3 Klien, Naomi (2002): *Fences and Windows*, London: Flamingo, s.xxv.

de tillfälliga enigheter som uppstår i samband med den konkreta aktionen. Vissa lierar sig med Fältbiologerna, SUF(Syndikalistiska Ungdomsförbundet), Ya Basta, AFA(AntiFascistisk Aktion), Gatans Parlament, Ung Vänster, andra med punkare, hip-hop eller tekno-rave hip-pies, graffitikonstnärer, etc. Vissa grupper "...är intresserade av att utnyttja media och andra motsätter sig, ibland starkt, sådana taktiker."⁴ Maples föreslår att kampen mot det hon kallar "foundationalism" av traditionella demokratiska partier och valpolitik hos unga människor är den fysiska konkretiseringen av "provisional unities, (provisoriska enigheter)". Det är sådana provisoriska enigheter som jag undersöker: hur de är skapade och hur de visuella formerna ser ut.

3. Göteborg

Baserade på dessa aktioner och exempel, gick mitt intresse från ungdomsidentitets-konstruktion generellt till ett mer specifikt undersökande av politiseringsprocesser hos ungdomar. Detta innefattar:

- Hur politisk identitet är konstruerad och framställd, individuellt, men också i det kollektivt.
- Hur dess visuella kultur kan påverka ungdomspolitisering.
- I vilken utsträckning deltagande eller samröre med löst organiserade ungdomar eller "disorganisationer" som RTC, djurrätsaktivister, politiska veganer och andra anarkister är betydelsefullt för politisk identitetskonstruktion bland ungdomar.

Jag reste till EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 för att undersöka de visuella kulturer och de politiska identiteter av individer och konstellationer av ungdomar som jag där kom i kontakt med.

De frågorna som jag undersökte var:

1. Vilka visuella konstruktioner av ungdomsprotest förekommer i tryckta medias representationer från EU-toppmötet i Göteborg den 14–16 juni 2001?
2. Hur påverkades den politiska ungdomsidentitetsformation till följd av deltagandet i demonstrationerna vid EU-toppmötet i Göteborg tillsammans med den mediebevakningen?
3. Hur uttryckte ungdomarna sina identiteter visuellt?

Jag begränsade min undersökning till tryckta media: tidningar, tidskrifter och Internet-publicationer. TV-bevakningen hade också betydelse för den offentliga uppfattningen av händelserna i Göteborg, men det ligger bortom min studies omfattning.

4. Identitetskonstruktion

Anthony Giddens skriver: "I kontexten av det posttraditionella ordern blir jaget ett reflexivt projekt."⁵ Vi konstruerar och använder olika identiteter för olika situationer. Denna mångfald av identiteter kan ge upphov till stress och motsägelse. Vi presenterar dessa identiteter, fram

4 Maples, Wendy (2000): "A Rendering of Earth First! (UK): Insights from Queer", paper presenterad vid: Crossroads in Cultural Studies Conference 21-25 juni, publicerad: (2001): "'It's just not natural'? queer insights on eco-action" i Doherty, B., M. Paterson and B. Seels (red), *Direct Action in British Environmentalism*, London: Routledge.

5 Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-identity: Self and Society in Late Modernity Age*, Cambridge: Polity Press, s. 32.

ställer oss baserat bl. a. på vad vi gör, det som Goffman kallar för performativ praktik.⁶ En konstruktivistisk teori om identitetsformation är effekten av komplicerade diskursiva praktiker – sociala, kulturella, lingvistiska och symboliska.⁷

Min studie är informerad av Manuell Castells arbete om identitetskonstruktion. Castells urskiljer 3 identitetsformer:

Legitimeringsidentiteter – Introducerad av samhällets dominanta institutioner för att utvidga och rättfärdiga sin dominans.

Motståndsidentitet – Genererad av de aktörer som befinner sig i positioner/omständigheter devalverade och/eller stigmatiserade av dominansens logik. De bygger skyttegravar av motstånd och överlevnad baserade på principer annorlunda från eller i opposition till de som är genomsyrade av samhällets institutioner.

Projektiditeter – När sociala aktörer, baserat på de kulturella material som är tillgängliga för dem, bygger en ny identitet vilken omdefinierar deras position i samhället och, genom detta, kräver en förvandling av den totala socialstrukturen.⁸

Castells förklarar hur legitimeringsidentiteter genererar ett civilsamhälle, vilket, enligt Gramsci's uppfattning, är format av en serie institutioner som traditionella kyrkor, fackföreningar, politiska partier, kooperativ, medborgerliga föreningar, osv., som, å ena sidan, förlänger statens dynamik i en nationsstat kontrollerade av sådana apparater.

Den andra typen av identitetsformation, *Motståndsidentitet*, leder till skapandet av kollektiv och samhällen. Castells påstår att den här typen av identitetskonstruktion är den viktigaste typen av identitetsformation i vårt samhälle idag.

Den tredje identitetsprocessen, *projektiditet*, producerar subjekt. Alain Touraine föreslår att dessa subjekt inte är individer, även om de är skapade av och i individer. De är den kollektiva socialaktören genom vilken individer når holistisk mening i sina erfarenheter.⁹

5. Metoder och material – intervjuer, medieanalys och egen bilddokumentation

Mitt syfte med att åka till EU-toppmötet var att observera de visuella aspekterna kopplade till de ungdomar som manifesterar sina politiska identiteter.

Intervjuerna

Tillbaka i Stockholm intervjuade jag:

1. Fem ungdomar mellan 16 och 19 år gamla, 4 – 15 månader efter händelserna i Göteborg.
2. Tre ungdomar i 20-årsåldern, nio månader efter toppmötet.

De från grupp två hade kuraterat en utställning på Kulturhuset i oktober 2001. Deras syfte med att skapa utställningen om händelser under de tre dagarna var att presentera en alternativ bild till den som presenterades i företagsägda, så kallade oberoende liberala tidningar. Ursprungligen var deras engagemang ett resultat av att i grupp bearbeta sina upprivna, ibland traumatiska, upplevelser. Det visuella materialet blev både ett sätt att presentera och manife

6 Goffman, Erving (1959/1971): *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth: Penguin Books.

7 Göthlund, Anette (1997): *Bilder av tonårsflickor, Om estetik och identitetsarbete*. Linköpings universitet.

8 Castells, Manuel (1997): *Power of Identity*, Oxford: Blackwell, s. 8.

9 Touraine, Alain (1992): *Critique de la modernité*, Paris: Fayard.

stera i det offentliga rummet vilka man var och vad man står för, men också ett sätt att bearbeta det i det offentliga rummet.

Media – bildanalys

Jag gjorde en semiotisk analys av Sveriges största tidningar och de största tidningarna i Göteborg från den 15 – 17 juni 2001. Dessa var Aftonbladet, både i Stockholm och Göteborg; Dagen Nyheter; GT, Expressen, Göteborg; Göteborgsposten och Svenska Dagbladet. I detta paper presenterar jag 9 exempel.

Min egen visuella dokumentation

Från det bildmaterial jag spelade in analyserade jag 14 digitala stillbilder. Bilderna är från demonstrationerna utanför Hvitfeldtska gymnasiet, torsdag eftermiddag, antikapitalistmarschen på fredag förmiddag på Berzeliigatan då polis och vissa demonstranter provocerade varandra och kravaller blev ett faktum på Avenyn, anti-EU demonstrationen från Järntorget till Götaplatsen och påföljande RTC-festen kring Vasaparken på fredagskvällen, samt icke-våldsdemonstration mot polisivåld på Järntorget på lördagskvällen och bilder från Fritt Forums debatter, seminarier, teater, konst och musikevenemang.

6. Medieanalys

Fig. 6.1, GT 15/6, första sida, foto Åke Thim.

Rubriken *Avenyn brinner, Central Göteborg rena krigsskådeplatsen i dag*. Fotot visar en stor eldsvåda av möbler från uteserveringar på Avenyn. Det som följer är 16 sidor av kravallbilder blandat med leende politiker.

Fig. 6.2, AB 15/6, Stockholm ex., foto Niclas Hammarström

Bilden visar, som på många andra håll i media, svarta gestalter, de flesta maskerade i luva och kravallpoliser. De konstruerar bilden av att unga demonstranter i svart är 'stenkastande huliganer', för att använda ett medieuttryck.

Fig. 6.3, AB 15/6, Göteborgs upplagan, s. 7, foto av Niklas Hammarström.

Rubriken säger, *Göteborg – ett slagfält*. Två andra artiklar visar effekten av "slagfältet". I artikeln *Här griper de en kollega*, refereras till polisens användning av civilinformanter för att infiltrera demonstranterna. Även om det kanske inte är tolkat så av de flesta läsarna så stödjer omnämning av infiltratorer alternativa mediekällor som påstår att civilklädepolisens informanter var bland de som ställde till upplopp. Det ger fog till

att infiltratorer skulle kunna vara del av bakgrunden till uploppet. Detta är en teori presenterat av, bl.a., vittnesmål samlade av Wijk¹⁰ från Arbetaren, Stockholms fria tidning och den alternativa nyhetssajten IMC. Ett annat försök att utvidga synen på mediebevakningen kring EU-toppmötet kan ses på ledarsidan där "Forum 2001" omnämns (artikeln negligerar att kalla det vid dess fullnämning "Free Forum 2001"), en tältstad som erbjöd alternativa debatter, föredrag, musik och teater. Exemplet på dess innehåll som nämns är att SSU i Göteborg krävde "ja" till euron vilket, om man tittar på utbudets rubriker, inte var precis representativt för programmet i helhet. De seminarier och föredrag jag besökte diskuterade globaliseringsfrågor, hållbarutveckling, globalt men speciellt i Afrika söder om Sahara, och om andra folkrörelsefrågor.

Fig. 6.4, GT, 16/6, s. 4

Fler redovisningar av medias "mångfald" kunde man se i fotot och artikeln här. Rubriken lyder *EU måste bli mer kapitalistiskt*. Fotot visar artikelns författare, Johan Norberg, själv kallad liberal, politisk ansvarig på Timbro, en ung man med glasögon, axellångt hår, i kortbyxor, hukande intill brända rykande spillror efter uploppet på Avenyn. Bilden kan läsas som ung progressiv (långt hår, korts), intellektuell (glasögon) bland effekten av svartklädde huliganer. Den unga hukande mannen begränsar bakgrundsfältet så att hela bilden är täckt av rykande spillror. Artikeln beskriver en ung man som åkte till Göteborg för att få igång en dialog, men istället hamnade bland stenkastande demonstranter som betedde sig som huliganer på en fotbollsmatch. Bildtexten lyder *Johan Norberg framför resterna av en brand som terroristerna anlade på Avenyn i Göteborg igår*.

10 Wijk, Erik (2001): *Göteborgskravallerna, vittnesmål, dokument & kommentar*, Stockholm: Manifest Kulturproduktion AB, s. 155 – 159.

Fig. 6.5, Första sidan på DN 16/6, foto Sven-Erik Sjöberg.

Rubriken står *Upplopp i Göteborg*. Bild visar en ung maskerad svartklädd figur som håller i gatstenar, springande längst Avenyn. Götaplatsen syns i bakgrund bakom eldslågor av vandaliserade utemöbler från uteserveringar. Jag läser av en ansiktslös silhuett, figur i luva som jag kan associera till middeltidsdöden i Sjunde inseglet. Elden i bakgrund kompletterar den illavarslande tonen.

Fig. 6.6, DN 16/6 sida 5, foto Anders Främst, 24x36.5cm.

Rubriken, *Polisen sköt rakt mot ligisterna*. Bildtexten, *Dödliga vapen*. Sent på fredagen skotts-kadades två personer på Vasagatan. En polisman avlossade skott sedan en kollega övermannats. Bilden visar en ung man liggande. En kravallpolis hukar över honom. 4 andra kravallpoliser står i bilden. Många står i bakgrunden. De andra bilderna längst ner på sidan visar maskerade med gatstenar, någon maskerade som matar elden på Avenyn, maskerade som verkar bryta upp gatstenar och en bild på en omaskerade ung man som ligger ensam på gatan som att han försöka skydda sig från skott tänker jag. Bilderna, utan fotografens namn, visar eld och maskerade, svartklädda, stenkastande ungdomar.

Dessa försökt att ge en objektiv bild av det som hände är underrepresenterade, ensidiga och förvisade till mindre framträdande platser i tidningen, beroende på innehåll. På detta sätt kan media konstruera en illusion av objektivitet i strävan att öka trovärdighet. Intrycket blir att unga demonstranter är polariserade till två grupper, en fredlig och en våldsam och den våld-samma definitivt är överrepresenterad. Samma bilder från den bråkdel av demonstrationerna som koncentrerade sig på våld ger intryck av ungdomsmotståndet är militant, i synnerhet för allmänheten som är beroende av stora mediekoncerner för information för att kunna skaffa sig en egen uppfattning.

Fig. 6.7 AB 17/6, Stockholms ex., första sida.

Hans kolleger hyllades som hjältar i Göteborg står det under rubriken. Artikeln på s. 6-7 med rubriken *Vi var bara 20 mot dem*. Innebörden blir att polis har rätt och att de försöker hålla ordning trots brist på resurser. Jämför den här bilden med demonstranterna.

Fig. 6.8 AB, Stockholms ex., 17/6, s. 8 – 9, foto Peter Knopp, 22x36cm.

Rubriken: Stoppa de maskerade. Bilden över två sidor visar två gråtande unga kvinnor och håller om varandra som tröst. Kravallpolis står i bakgrunden 5–6 meter ifrån dem. Fotot kan tolkas som att den kaotiska situationen och ”våldsamma maskerade demonstranter” har skrämt dem. De här två är inte maskerade, ofarliga och har ingenting att oroa sig över i polisenärvaron. Ett annat

sätt att läsa bilden är att tjejerna faktiskt är rädda för polisens hotande utseende och närvaro. Bildtexten står: *Dagen Efter Demonstrationerna i Göteborg fortsatte i går. På eftermiddagen genomfördes bland annat ett protestmöte utan tillstånd vid Järntorget. Ett större antal poliser anlände snabbt till platsen och de omringade områden. Trots detta inträffade inga allvarigare incidenter under ingripandet.*

Fig. 6.9, DN 17/6, Första sida, foto Sven-Erik Sjöberg, 20,5x28,28cm.

Rubriken lyder, *Våldet överskuggar framgången*. Den visar fyra som står bredvid ett hus. Tre tjejer, två som håller om varandra i tröst. De är klädda med färg och ger ett organiskt och miljömedvetet intryck. Den tredje iakttar något utanför bilden. Mannen som står bakom, bredvid är svartklädd med svartfärgat hår och lugg. Ungefär fem meter bak i bilden står kravallpolis, sköldar uppe och hjälmvisirer nere. I bildtexten står att det, *Spänt i centrala Göteborg. Två olika grupper, en fredlig och en hotfull, demonstrerade vid Järntorget på lördagskvällen.*

På sidan fem står det ytterligare i en artikel att ”de svartklädda demonstranterna” hotade journalisterna. Artikeln försätter med att beskriva att polisen gjorde uttryckning och omringade

dess demonstrationer som visiterades en och en i ett försök att fastställa deras identitet. Enligt uppgift till TT hamnade de som kunde identifieras från tidigare oroligheter i bussarna och fördes i väg för att höras av polis. Andra, som polisen inte kände igen, fick gå därifrån. Kategorisering som fredlig kontra de svartklädda görs i en stor del av ovan nämnda tryckta media. Betyder det att de demonstrationer som är svartklädda är militanta? Enligt artikeln samlades de aggressiva i mitten av torget. Där stod två av mina informanter, Viktor och Sven, och jag själv. När polisen omringade gruppen uppmuntrade demonstrationerna varandra att sitta ner. Nästan alla gjorde det, förutom några fotografer. Dessa uppmuntrades också att sätta sig. Var den här uppmuntran det som artikeln refererade till att "hota journalister"? Artikeln nämnde att de som polisen kände igen fördes bort för att höras. Sven hölls i flera timmar utan att förhöras trots att det är knappast möjligt att polisen skulle "känna igen" honom, som misstänkt. Natasha och Johanna från utställningsgruppen "Vem är den tyska terroristen?" gav detta exempel på mediebevakningen:

Expressen/GT berättade om en jakt på "en beväpnad tysk terrorist", en figur som fortfarande ingen sett till. Ingenstans i artikeln (GT 18/6) fick läsaren veta att manifestationen var fredlig, omaskerad och kritiserade polisens skarpa skott dagen innan. GT valde att illustrera texten med en bild på maskerade demonstrationer.

När man undersöker de stora mediebolagens bevakning i stort lägger man snart märke till att, som medlemmarna i gruppen från "Vem är den tyska terroristen?" pekade på, den dramatiska överrepresentationen av foto av våld. 12 av totalt 144 tidningsbilder skildrar de fredliga demonstrationerna. Resten av bilder från protesterna är upprepningar av de välbekanta svarta maskerna, gatstenarna och det krossade glaset. I Granströmstudien kan man se hur media spelade en viktig roll i förhållande mellan demonstrationer och polis. Som de ovan nämnda exemplen illustrerar, var mediekoncernernas mediebevakning, Bonniers och Schiebstedt, med få undantag, huvudsakligen präglad av skildringar från krigsliknade situationer där gränsen mellan fredliga demonstrationer och mer våldsamma förövare var oklar.

Rapporteringen utgjorde en viktig kontext för de polismän, demonstrationer och allmänheten som försökte konstruera en förståelse av de händelser som utvecklades i Göteborg. Stormediebevakning bidrog till att förstärka den hotfulla synen av händelserna. Media kan även, genom sin rapportering, anses vara en del av detta hot.¹¹

De dominerande bilder av det såkallade maskerade svarta blocket med luvade munkjackor som kastade stenar på egendom och kravallpolis är också den dominerande bilden från EU-toppmötet under de tre dagarna och långt därefter. Bilder från timmen på Avenyn vid middagstid på fredagen och de två kaotiska timmarna i Vasastan dagen därpå publicerades och omskrevs så mycket att den blev som tryckt på hjärnan på allmänheten, både betraktare som aktörer. Alla tvingades att konfrontera den, och ta ställning till att antingen acceptera bilden med häpnad och avsky, vederlägga den som osanning och då ifrågasätta sanningen hos medierna, eller till att ifrågasätta sin egen syn. Denna manipulering av visuella kulturer kan sägas placera grupp- och individualitet i gungning.

7. Identitetsförändring

Resultatet av mina intervjuer visar att i de flesta fallen var upplevelsen i Göteborg från början destabiliserande så till vida att den gjorde att många ifrågasatte sin position och dess implikation.

11 Granström, Kjell (red.), (2002): *Göteborgskravallerna: identitetsskapande och attitydförändringar genom deltagande i fredliga demonstrationer och våldsam upplopp*, Stockholm: Styrelse för psykologiskt försvar, s. 86.

Ida och Åsa var två 19 åringar som jag intervjuade. Trots deras politiska medvetenhet och aktivitet började de intervjun med att säga att de kände sig politiskt förvirrade, delvis p.g.a. oförenlighet mellan sina och andras upplevelser och mediernas rekonstruering av händelserna.

Sven, då 18 år, var gripen på Järntorget. Erfarenheter kan till en viss del anses vara traumatisk. Han växte upp med tron på att organiserade demonstrationer där medborgare visar sitt stöd eller missnöje för eller mot olika frågor, för honom och många andra är en grundläggande, demokratisk medborgarrättighet. Att få dessa värden och synen på samhället så omskakad kräver eftertanke och reflektion. Sven var positivt inställd till polisen före Göteborg. Han hyste tron att polisens uppgift var att upprätthålla säkerhet och välbefinnande hos medborgarna i samhället, och att de hade befogenhet att göra det. Efter upplevelsen av att vara frihetsberövad i flera timmar utan att höras började han istället förmoda att polisen har en bakomliggande agenda. Svens situation tvingade honom att ompröva sin förståelse för polisens funktion i samhället, eller åtminstone ompröva polisens effekt.

För det första var Viktor kritisk mot media p.g.a. oförenligheten mellan bilden de porträtterade och sina egna förstahandserfarenheter i Göteborg. För det andra, även om han var kritisk mot polisen före toppmötet, blev hans misstro blev konfirmerad efteråt. Denna misstro av media och dominanta institutioner är förenlig med Natashas, Johannas och Fridas erfarenheter liksom många andra vittnesmål från Wijk (2001) och Löfgren & Vatankhah (2002). Utställningen Natasha, Johanna och Frida satte ihop, "Vem är den tyska terroristen?" behandlade den implicita frågan: är vi då den tyska terroristen? Som analysen ovan visar är det en giltig fråga med tanke på mediekoncernens ensidiga kategorisering av ungdomlig protest. Utställningens implicita fråga är ett tecken på den identitetsdestabilisering som nämnt tidigare, men indikerar också den reflexiva processen. Effekten skapar i detta fall omstrukturerade identiteter som möjliggör en mobilisering som ifrågasätter medias representation av denna stödgrupps och andra upplevde erfarenheter i Göteborg. Vi kan se att erfarenheterna från Göteborg var destabiliserande för många. Emellertid tvingade denna destabilisering fram en förstärkande effekt för vissa. Göteborgserfarenheterna var förstärkande i att det inrättade ny motstånd, bevitnat hos Sven och Linnea som visar på en identitetsförskjutning eller förstärkning av en redan kritisk syn på media och dominanta institutioner. Som Viktor sa, *erfarenheten gjorde mig radikalare*. Dessa exempel stödjer Castells "motståndsidentiteter" som bygger på "basen av principer annorlunda från, eller i motsats till, de som tillhör institutioner of samhället".¹² Natasha, Johanna och Frida närmar sig Castells "projektidentitet", omstrukturering av identitet "som omdefinierar deras position i samhället och, genom detta, söker omvandlingen av den totala sociala strukturen."¹³ Är de tyska terrorister? De, liksom andra involverade, sätter medierna funktion i samhället under debatt.

Granströmsstudien kom fram till en förklarande analys. Först delades demonstranterna in i tre grupper. Den första kallade han för den moderna. Det var den största, traditionella, fredliga gruppen, präglad av organisation. Den andra var den post-moderna och bestod av fredliga demonstranter, mest unga i lösa nätverk utan behov av den moderna ordningen och strukturen. Den tredje gruppen kallar han för de riktiga provokatörerna. De anslöt sig till den post-moderna gruppen för att skapa kaos och ett upprört tillstånd. Den moderna var avväpnande och skapade en känsla av lugn medan den postmoderna gruppen skapande osäkerhet p.g.a. sin kreativa protest och brist på struktur, RTC och De vita overallerna. Den moderna gruppen använde en strategi som inkluderade den postmoderna för att avråda dem att ta till våld. Polisen använde sig av uteslutning. De trodde att den postmoderna gruppen skulle infektera den moderna gruppen. Oförenligheten och missförståelse medförde mycket av oroligheterna menade

¹² Castells, (1997): s. 8.

¹³ Ibid.

Granström. Polisen uppfattade de postmodernas disorganisation som ett hot. De postmoderna samt vissa moderna uppfattade polisen som aggressiva och våldsamma.¹⁴

Kategorisering påverkade självbilden hos många av de postmoderna demonstranterna. Vissa reagerade mer aktivt, som Viktors radikalisering och mobiliseringen av Natasha, Johanna och Frida. Andra reagerade från början med förvirring och osäkerhet. Ida, Åsa och Sven gav uttryck för detta. Att det var så krångligt att vara politiskt aktiv blev överväldigande för många.

Polisreaktionen, uppfattad som oprovocerat polisvåld av demonstranterna, medföljde att många postmoderna aktivister, liksom moderna demonstranter, uppfattade poliserna som våldsamma och möjligen med en annan agenda, dvs. genomdrivande av statens ekonomiska agenda med våld istället för upprätthållning av medborgarsäkerhet. Polisidentitet uppfattades av de postmoderna och moderna demonstranterna, och av andra, som förskjuten längst en identitetsskala. Polis som har legitim befogenhet att bevara säkerhet och ordning blir våldsinstrument för att genomdriva oligarkis vilja, eller, vänliga poliser blir fascister.

Denna förskjutning av hur unga demonstranter efter Göteborg uppfattar polis och politiska institutioner kan observeras i de flesta intervjuerna jag genomförde. Hos Sven som tillfångatogs på Järntorget, Ida och hennes kompis som antastades sent på lördagskvällen på Avenyn, och i Viktors övergripande sammanfattning av händelserna i Göteborg. Också hos de som närvarande vid Hvitfeldtska och Schillerska gymnasium under polisrazziorna, liksom de som omringades av polis på Järntorget eller de i Vasastan under RTC gatufesten har alla upplevt denna typ av synförändring gentemot polis och institutioner, men också mot den storföretagsägda medierepresentationen som de unga aktörerna inte kunde identifiera sig med. Detta vittnar i Wijk och Olausson om, liksom i utställningen "Vem är den tyska terroristen?"

8. Den politiska identitetens visuella uttryck

Nu vänder jag mig till min egen visuella dokumentation, för att peka ut vissa mönster i den visuella manifestationen av ungdomars politiska identitet. Syftet är att undersöka ett urval av gestaltningar för att nyansera medierna, polisens och offentlighetens polariserade kategoriseringar av unga demonstranter. Jag vill här sätta dessa bilder gentemot den begränsade bilden av ungdomsprotest. Som min tidigare studie om ungdomsidentiteten visar, kan man, om man känner till de kulturella egenskaperna, utseende och performativ beteende i ett bricolage belysa identiteten hos individer och grupper¹⁵ Följande är en semiotiskt informerad analys av min dokumentation av ungdomsprotesten vid EU-toppmötet. Den är inte enbart beskrivande. Jag förlitar mig inte till någon kvantitativ betydelseuppskattning såsom en uppsatsanalys på en visst sätt kan göra. Min analys innebär en tolkning av olika kulturellt laddade tecken. Bal & Bryson (1991) försvarar semiotisk analys som följande: "Mänsklig kultur består av tecken, varje står för något annat än sig själv och människorna i en kultur upptar sig själva med att skapa mening av dessa tecken."¹⁶

Jag baserar min läsning av dess kulturella teckenkonstellationer som användes av individerna och grupperna i min visuella dokumentation på de intervjuer jag också utförde. Jag diskuterade med Ida och Åsa om ämnet politiskt utseende tillsammans med andra. Jag bad dem att tolka tecken och stilar hos de unga i min dokumentation.

14 Granström, (2002).

15 Vigil, Rudy (2000): *Ungdomsidentitetskonstruktionsinstallation*.

16 Bal, Mieke & Bryson, Norm (1991): *Art Bulletin*. S. 174.

Fig. 8.1 Demonstranter vid George W Bush mooning på Drottningtorget efter kl. 16.00 torsdag 14/6

I resultatet av min dokumentation visar jag exempel på varierade svartklädda ungdomar. Svart används av många olika grupper. De jag har valt visar likheter men är distinkta från varandra på många sätt. Den unga mannen som tittar mot kameran med röda solglasögon och den unga kvinnan med polotröja har bägge två svartfärgat hår. Detta kan vara ett uttryck för ett konstnärligt intresse, konst, musik eller grafisk design. Hon med rött hår kan vara en variant av de två första. Mannen i bakgrunden är dock troligen inte konststuderandetyp, även om han bär svart, utan möjligen student som läser humaniora ämnen eller t.o.m. naturvetenskap, kanske intresserad av sport p.g.a. de vita ränderna på tröja och konservativ frisör.

Fig. 8.2. Från Berzeliigatan fredag morgon 15/6 (till vänster)

Denna unge man med svart kavaj och rödvit randig tröja, Palestina sjal, punk frisör, tunna polisonger, mörk ögonskugga och mascara är intresserad av att etablera en unik identitet. Han använder sig av eklektiska tecken. Kavaj och rugby tröja visar kanske retro mod-punk, anarkist. P-sjal kännetecknar Palestinabefrielse, vänster, anarkist. Han använder sig av gerillasemiotik, oförenliga tecken. Polisonger och ögonskugga och mascara kännetecknar pop, got eller gay.

Fig. 8.3 Slottsparken efter internationella demonstration mot EU lördag em. 16/6 (till vänster)

Den unga kvinnan i profil har färgat hår men till skillnad från första bilden väljer hon att bär en enkelt bomullströja. Den unga mannen med ansikte mot kameran bär på lager, munkjacka med luva och enkelt svart regnjacka, samt kamouflagebyxor. Ungdomen med ryggsäck med dödskele och ben är klädd i en svart bomullströja.

Dödskele och ben är en piratsymbol använt av anarkister. Symboler har dock anammats i kommersiella syften, p.g.a. dessa ikoniska värde. När de appropriats av kommersiella tappar de dock lätt sina tidigare subversiva innebörder, såvida de inte lyckas bli omapproprierade av någon annan bricoleur eller subkultur genom att de omstruktureras igen. Jag känner ungdomen till vänster så att jag vet att hon kallar sig för anarkist och anti-rasist. De andra tre fram

träder som krusters, hardcore, punkinfluerade, anarkistiska aktivister, förmodligen icke våldsamma. Hardcore och kruster innebär snabb, hård punkmusikstil.

Fig. 8.4. Slottsparken efter demonstrationen på lördagsmorgon. (till vänster)

Figuren längst fram till vänster med svartfärgat hår, löst uppsatt, åtsittande svart tröja och kjol med järnspänne bak-och-fram är förmodligen inte goth utan synth-pop, anarkofeminist.

Fig. 8.5 Bush mooning torsdag em. 14/6. (till höger)

Ovan till höger visar en ung man med sidorakad skalle och långt hår. Om han är synth så är han nerklädd för demonstration eller också är han punkanarkistiskt påverkad. Ungdomen till vänster har stor rastamössa, Palestinasjal och lösa brallor, vilket ger honom ett hip-hop influerat aktivist utseende.

Fig. 7.3.6 Slottsparken lördag em. (till vänster)

Ungdomar engagerade och intresserade av bilden av unga demonstranter och händelser i Göteborg porträtterade i media. Här tittar de på GT och AB. Vänster aktivister, lägg märke till tatuering och enkla täckande kläder, mörka men inte svarta.

Fig. 7.3.7 Slottsparken lördag. (ovan)

Den unga mannen i centrum har framgångsrikt approprierat tröjan, kanske begagnad, från både sportkulturen och det mer militanta svarta blocket genom att sätta samman det med rött färgat hår. Hans väst är tidig punk med krusterband märke "Doomed" på ryggen. Tatueringar och piercing är inte ovanliga hos krusters

Fig. 7.3.7 (till vänster)

Det här fotot togs i väntan att gå i demonstrationen med syndikalisterna. Luvorna var uppe p.g.a. det blöta vädret men där såg det ut som det var några från det svarta blocket och de autonoma också.

Fig. 8.9

Fig. 8.10

fig. 8.11

De här tre foton togs vid anti-kapitalistmarschen på Berzeliigatan fredagsmorgon mitt bland det så kallad svarta blocket. De befann sig i mitten nästan längst bak i tåget ungefär 30 minuter innan polis på hästar red in i massan. De här tre bilderna kan jämföras med bilderna

ovan. Kläderna här är enklare och mer för att täcka sig. För mig känns det som en uniform. Om nike symbolen i fig. 8.11 – Det är bara spekulation men jag tyckte inte att det visade lika mycket politisk medvetenhet som de flesta visade under mina fyra dagar på demonstrationerna i Göteborg.

Fig. 8.12.

Bilden ovan visar unga demonstranter utanför Hvitfeldtska gymnasiet på torsdagskväll som stöttar de som är inspärrade. Kravallpoliser hade omringat skolan kl. 11.00. Låt oss ta paus en stund och examinera de många olika identiteterna som går att beskåda här. Polisens hårdhet är inte subjektet av denna undersökning, förutom att det är en syn av polisen som iakttas av alla demonstranterna i studien. Vi börjar från vänster, med kvinnan som bär på den vävda ryggsäcken, svart jacka, stickad mössa och jeans. Hon kan vara miljömedveten. Nästa ungdom med neutral blå syntetisk ryggsäck, ljusblå tröja och jeans ser ut som en student utan direkt behov av att skapa ett eget uttryck utan istället använder en mer konventionell stil. Nästa kvinna säger genom att bära Palestinasjal som huvudbonad, grön militärjacka, rödrutig kjol och rosa strumpbyxor att hon är stilmässig och både politisk medveten och aktiv, popvänster, syndikalist. Hon står bredvid en annan kvinna i grön militärjacka med spritpenna markeringar. Det ser punk ut men mindre flamboyant. Killen med svart läderjacka och svartfärgat hår ser ut som en Marilyn Manson androgyn cyberpunk vilket kan vara stiliserad motståndsidentitet. Tjejen med rosa och svarta hårförlängningar och som bär på en röd väska ser ut som Barbiegot influerad. Förutom hos den i neutralblått ser jag här färg, uttrycksfullhet och individualitet som nyckelfaktorer för identitetsarbete. De kan vara anarkister eller syndikalister. Partipolitik verkar inte passa dem.

Under våren 2001 deltog två stora nätverk med över hundra radikala vänstergrupper i strävan att planera demonstrationerna och erbjuder ett forum för information under Göteborgsdagarna. Många av deltagarna var medvetna av att på sådana globala konferenser såsom WTO, IMF, G8 och EU-toppmöten hade det förekommit våldsamheter och att det har varit ett betydelsefullt inslag av både protesterna och polisreaktionen sedan WTO i Seattle 1999. Medvetenheten om detta var välspritt p.g.a. mediebevakningen. I strävan efter att undvika oroligheter skapades paraplyorganisationerna i Göteborgsaktion 200. Nätverk Göteborg tillsammans med ATTAC, började träffas i april för att planera för toppmöteshelgen, Free Forum 2001:s

informationsaktiviteter, demonstrationslogistik, boende åt deltagarna, osv. Från och med början av maj satt sex polisrepresentanter under ledning av kriminalkommissarie Göran Nordenstam med på måndagsklubben, som nätverksmöten kallades. Önskan hos de tre första organisationer var att man skulle slippa se kravallustrustad polis, och polishästar eller hundar under de stora demonstrationerna, eftersom många upplever sådant som provocerande.

De sex poliserna visade vara mer öppna för förslagen än någon vågat hoppas på. Diskussionerna gick strålande och man kunde snart enas om att fyra väldiga demonstrationerna ska vaktas under de överenskomna omständigheterna. Vad ingen av medlemmarna i måndagsklubben förstod var att det mandat Göran Nordenstam fått av sin chef, polismästare Håkan Jaldung, bara gällde polisens agerande under demonstrationer med tillstånd. Hur polisen skulle tackla problem och hotbilder under resten av tiden kom Jaldung att bestämma själv.¹⁷

Fig. 8.13 Demonstration mot George W. Bush nära Stora teatern.

Ovan ger ett exempel på hur medlemmarna från måndagsklubben ville att polis skulle se ut, avväpnande och hjälpsamma.

Fig 8.14 Järntorget på söndagskväll.

Efter polisens omringande av Hvitfeldtska gymnasiet på torsdag den 14 juni, fig. 7.3.12, som sammanträffade med att Bush anlände, innan toppmötet hade ens börjat, såg den visuella närvaron av polis mer ut som i fig. 7.3.14. Det var den visuella regimen och performativ praktiken som demonstranter mötte under hela toppmötet. Vad det sa till unga demonstranter var – ***Ni är misstänkta. Ni är ett hot. Akta er.***

17 Josefsson, Dan & Quistbergh, Fredrik (2001): "Dagarna som skakade Sverige", *Ordfront Magasin*, 9/2001.

9. Slutsatsen

Många unga är desillusionerade och besvikna över att de traditionella partiernas misslyckas med att skapa social och politisk förändring på den globala nivån, och därmed på de nationella och lokala nivåerna. Ungdomar åkte till Göteborg för att protestera mot centralt beslutsfattande. Många hade varit imponerade av uppmärksamheten media skapade kring demonstrationerna vid de stora finansiella konferenserna såsom WTO, IMF, G8 och EU-toppmöten. Sådan nätverkskollektivism ger individen en röst utan att kompromissa med sin självständighet och oberoende. Det bidrar till att generera politisk identitet grundad i information från både massmedia, alternativ media och dessa nätverk. De politiska identiteterna skapar visuella kulturer genom performativ praktik. Visuellt utseende och protestperformance blir objektifierade identiteter via media och offentlig opinion. I Göteborg (re)presenterades ungdomsidentiteter och händelser av media som ungdomar sedan kunde acceptera, eller, vilket oftare tycktes vara fallet för unga demonstranter, motsätta sig som felaktiga. Dessa identiteter och händelsernas validitet accepterades, förkastades eller omgjordes. Genom de trubbiga kategoriseringarna media och polis gjorde kände sig ungdomar stigmatiserade av de dominanta institutionerna. Detta utlöste motståndsidentiteter vilka gjorde att ungdomar grävde skyttegravar av motstånd byggt på principer annorlunda eller motsatta de som genomsyrar samhällets institutioner.

Motståndsidentiteter förstärker varandra. Dock speglar de inte på något sätt enighet konformitet, inte heller någon essentiell identifikation, utan en enighet skingrad, omformad och skingrad igen, under en långvarig tid. Nya sätt att arbeta träder fram, nya allianser bildas, men bildas i nya kontexter. Till skillnad från partipolitik, eller även manifestationerna på 60- och 70-talet under de specifika politiska situationerna som tillhörde antikrigs-, jämlika rättighets-, och vänsterrörelserna, har aktionerna planerade av konstellationer som RTC, Gatans parlament, De vita overallerna, AFA och andra, en mer decentraliserad, discentrerad karaktär skapad av provisoriska enigheter som dyker upp i kontexten av konkreta aktioner. Detta provisorium behöver inte vara en svaghet, en tillfällighet som aldrig tar fast form, utan denna föränderlighet kan ses som en stryka i betydelsen att flykt från enighet, förskjutning och fluktuation av koalitioner, grupperingar och förskingring av grupper är exemplifierad i deras aktioner. Den fysiska sammanstrålning och flykt, framtingad av önskan, t.ex., av att undvika tillfångatagande av polis, pga. nya identiteter tilldelade dem. Detta är en viktig aspekt av gruppformation, även om bräcklig. Denna kontinuerliga omstrukturering av grupp(er) och identiteter visar att arbete med "disorganisationer" av engagerade ungdomar och nätverk är ett starkt uttryck jämfört med strukturerade, rigida, politiska styrkor. Enligt Manuel Castells:

Det är denna decentrerade, subtila karaktär av sociala förändringsnätverk som gör det svårt att upptäcka och identifiera nya identitetsprojekt som skapas. P.g.a. att våra historiska visioner har anpassat sig till strukturerade bataljoner, färgade banderoller, och skrivna proklamationer av social förändring, kan vi inte förstå när vi konfronteras med subtila konstanta genomträngande, stegvis växande, ombildningar av symboler behandlade genom mängder av nätverk, långt borta från maktstrukturens korridorer.¹⁸

Denna "gerillasemiotik"¹⁹, även om tillfällig, markerar en viktig utmaning för samtida protestbegrepp och därvid utövning av makt och politikens utformning.²⁰ Att politiska identiteter omvandlas och använder sig av nätverkskonstellationer är etablerat. Vad som framkallar identitetsförändring tycks ha mycket att göra med gruppdynamiken av performativt beteende

18 Castells (1997): s. 362.

19 Eco, Umberto (1986): "The Multiplications of the Media" i *Travels in Hyper-reality*, London: Picador, s. 145.

20 Maples, (2000).

och vår kulturs ”okulärcentrism”²¹ vilken ligger till grund för våra visuella kulturer. Mina intervjuade ökade sina kunskaper genom att läsa texter men det tycks övertygande att mycket av identitetsformation till stor del litar på visuell reflexivitet av gruppdyamik och medie(re)presentation.

Som Castells pekar på omdefinierar ungdomar, då projektidentitet utvecklas, sina positioner i samhället och laddar sina identiteter med nya meningar och betydelser och arbetar därvid för att omvandla den totala sociala strukturen och politikens formation. De decentraliserade taktikerna som de som hyser projektidentiteter ofta använder sig av hotar de dominanta institutionerna, vilket framkallar en aggressiv, paramilitär funktion hos polis, och andra institutioner etablerade för att hålla ordning för att upprätthålla samhället som det ser ut. En liknande reaktion framkallas hos unga demonstranter som mött aggressiviteten inom det svarta blocket. Deras våld speglar polisens och uppmärksamhet förflyttas från de politiska frågorna de ifrågasätter till våldet. Mediekoncernernas koncentrationspunkt blir frågan om ”vem som började”. Är det bara en skenmanöver? Om de som ansvarar för dominanta institutioner är intresserade av att minska våldet tycks det rimligt att de borde skapa en förebild för unga och börja med att själv minska det fysiska våldet liksom dess visuella kultur och ge medborgarna en större röst i den politiska processen. Å andra sidan ligger detta möjligtvis inte i de finansiella beslutsfattandes intressen på de globala konferenserna. Baserat på den här studien förutser jag att unga demonstranter kommer att försätta använda kreativa metoder av disorganisation för att förverkliga en omvandling av den sociala strukturen och arbeta för att förändra den uppfattade inhumana politiken formulerad av globala nyliberala

21 Jay, Martin (1988): ”Scopic Regimes of Modernity”, i Hal Foster (red.), *Vision and Visuality*, Bay Press.

Referenser

- Bal, Mieke och Norman Bryson (1991): "Semiotics and Art History: The Semiotic Critique and Its Relevance to Art History", *Art Bulletin* 73:2 (1991).
- Castells, Manuel (1997): *Power of Identity*, Oxford: Blackwell.
- Eco, Umberto (1986): "The Multiplications of the Media" in *Travels in Hyper-reality*, London: Picador.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-identity: Self and Society in Late Modernity Age*, Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving (1959/1971): *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Granström, Kjell (red) (2002): *Göteborgskravallerna: identitetsskapande och attitydförändringar genom deltagande i fredliga demonstrationer och våldsamma upplopp*, Stockholm: Styrelse för psykologisk försvar.
- Göthlund, Anette (1997): *Bilder av tonårsflickor, Om estetik och identitetsarbete*. Linköpings universitet.
- Josefsson, Dan & Quistbergh Fredrik (2001): "Dagarna som skakade Sverige", *Ordfront Magazine*, 9/2001.
- Jay, Martin (1988): "Scopic Regimes of Modernity", i Hal Foster (red.), *Vision and Visuality*, Bay Press.
- Klien, Naomi (2002): *Fences and Windows*, London: Flamingo, s.xxv.
- Maples, Wendy (2000): "A Rendering of Earth First! (UK): Insights from Queer", paper presenterad vid: Crossroads in Cultural Studies Conference 21–25 juni, publicerad: (2001): "'It's just not natural'? queer insights on eco-action" i Doherty, B., M. Paterson and B. Seels (red), *Direct Action in British Environmentalism*, London: Routledge.
- Touraine, Alain (1992): *Critique de la modernité*, Paris: Fayard.
- Vigil, Rudy (2000): *Ungdomsidentitetskonstruktion och fotoinstallation*, BI, Konstfack.
- Wijk, Erik (2001): *Göteborgskravallerna, vittnesmål, dokument & kommentar*, Stockholm: Manifest Kulturproduktion AB.